

Man in de war

In het theater zijn vrouwen vaak de beklagenswaardige personages. Dit seizoen blijkt ook de man slachtoffer van zijn omstandigheden. Dat is geen toeval.

Door **Hein Janssen** Illustratie **Martyn F. Overweel**

Een man die vreemdgaat, volgt zijn natuur, bij een vrouw is er iets groters aan de hand, biologisch gezien.

Voor een vrouw is trouw instinct. Voor een man vreemdgaan. Dat keur ik niet goed hoor, ik ga niet vreemd, ik ben beschaafd, ik leef tegen mijn instincten in, ik onderdruk ze, omdat ik beschaafd ben. Maar mijn instinct is onbeschaafd.'

Dat zegt de jonge arts Albert Hofman (Beau Schneider) in de theaterproductie *Eyes Wide Shut* van Toneelgroep Maastricht tegen zijn vrouw Florine. Een jong echtpaar met kind, keurige baan, keurig gezinnetje. Maar er broeit iets, de instincten laten zich niet temmen. Albert Hofman duikt de duistere nacht in, in een mengeling van droom, fantasie en lust, en een hevige verlangen naar verlossing. Tekstschrijver Jibbe Willems baseerde zijn radicale versie van *Eyes Wide Shut* op *Traumnovelle* van de Oostenrijkse schrijver Arthur Schnitzler (1925) en de gelijknamige film van Stanley Kubrick (1999, met Tom Cruise en Nicole Kidman). In de fantasievolle regie van Servé Hermans is Albert Hofman een man in de war, in wie veel beschaafde mannen zich tegen wil en dank zullen herkennen.

Hij is dit theaterseizoen niet de enige dolende mannenziel, niet de enige echtgenoot die uit de knellende band van het huwelijk wil ontsnappen, al is het maar voor één enkele nacht. Er is iets opmerkelijks aan de hand in het theater, althans bij een aantal voorstellingen die nu door het land toeren. In veel klassieke en moderne toneelstukken is de vrouw vaak het dramatische hoofdpersonage: Medea, Hedda Gabler, Nora, Martha, de Dame met de Camelia's – het zijn intussen klassieke vrouwelijke archetypen die lijden onder het huwelijkse bestaan en 's mans dominante onverschilligheid.

Dit seizoen maken we echter kennis met mannen die geen kant meer op kunnen – met hun emoties niet,

met hun seksuele verlangens niet, eigenlijk met heel hun mannelijkheid niet. Van dader op het slagveld van liefde & trouw zijn zij slachtoffer geworden. Ze lijden onder de gevangenis van een versleten huwelijk, of weten zich geen raad met hun rol als echtgenoot en soms ook vader. In een aantal recente theaterproducties is te zien op welke manier zij daaraan trachten te ontkomen en dat is: jezelf verliezen in allerhande fantasieën, op de vlucht gaan voor de werkelijkheid, de verbeelding laten prevaleren boven de alledaagse realiteit.

Behalve in *Eyes Wide Shut* scharrelen ook in *Demonen* van Toneelgroep Oostpool en *Husbands and Wives* van Toneelgroep Amsterdam tamelijk losgeslagen mannen rond die zich uitputten in zelfbeklag. En toch: ze roepen ook bewondering op, want ze dóén tenminste iets. Frank (Daan Schuurmans), hoofdpersoon in *Demonen* van Lars Norén, nodigt met zijn vrouw Katarina de burens uit voor een avondje drank en geilheid. Halverwege stort hij zich met homo-erotische fantasieën op zijn wat sullige buurman. 'Ik vind het zo mooi om twee mannen te zien die elkaar kussen, op de mond. Dat vind ik zo vreselijk prachtig.' De vraag of Frank al dan niet latent homo is, doet er eigenlijk niet toe; Frank wil provoceren, shockeren, uit de band springen en jaloersmakend recalcitrant zijn. Want hij weet dat als de burens straks weer keurig naar huis zijn, hij met zijn vrouw in eenzaamheid achterblijft.

Frank: 'Ik heb tenslotte ontdekt dat je kunt neuken uit liefde en dat je kunt neuken zonder liefde, en ik zou je willen zeggen... dat het neuken met jou, zonder liefde, zoals ik de afgelopen weken heb gedaan... dat is een vreselijke gewaarwording. Net alsof je in de schemering ergens komt waar een veldslag heeft plaatsgevonden en waar je alleen nog maar lijken kunt tellen, dat is net alsof je met een lijk vrijt.'

Katarina: 'Dat deed je ook.'

Frank: 'Eén ding weet ik heel zeker: als jij bestond zou ik je afmaken.'

Dit dialoogje uit *Demonen* is veel-

zeggend: deze twee mensen horen niet meer bij elkaar, maar zullen dat wel blijven. Het doet sterk denken aan hoe George en Martha elkaar afmaken in Edward Albees *Who's afraid of Virginia Woolf?*, waaraan Norén uiteraard schatplichtig is. In liefdevolle haat bij elkaar blijven, het huwelijk als de hel, daar gaan deze stukken over.

In het oeuvre van Lars Norén maken de mannen alles en iedereen kapot om hun cynisme te beteugelen. Schnitzler beschrijft de drang van mannen om de vrijheid te proeven veel eleganter. Humor is bij deze twee schrijvers geen wapen: de man gaat niet lachend richting bordeel of overspelige hotelkamer, er zijn geen komische verwikkelingen.

In Woody Allens *Husbands and Wives* is die lichtheid als vanzelfsprekend in het overspel ingebakken. Toneelgroep Amsterdam speelt dit seizoen een theaterversie van Allens filmscript, in regie van de Australische regisseur Simon Stone. 'De relatie als nachtmerrie, waarom alleen maar te lachen valt – zolang het kan', zegt Stone zelf over zijn bewerking.

Het is inderdaad een vrolijke voorstelling, maar er zitten ook schrijnende taferelen in, zeker in de gelatenheid waarmee deze geslaagde mensen met hun goede smaak tot de conclusie komen hoe leeg hun levens zijn. Ook hier slaan de mannen op drift, en zij gaan ver in hun pogingen hun verlangens in te lossen en angsten te bedwingen.

Citaat uit *Husbands and Wives*:

'One day you look up, and it's bad.' Hoofdpersoon Gabe (Ramsey Nasr) slaapwandelt, zoals hij het zelf zegt, regelrecht een catastrofe in door als universitair docent een relatie aan te knopen met een 20-jarige student. Een typisch Allenthema: man in mid-lifecrisis probeert er nog iets van te maken. Uiteindelijk komt hij erachter dat een korte affaire niet de oplossing is voor het grote gemis. Maar door zich deze vrijheid te permitteren heeft hij wél even het genot van een plotselinge opleving mogen smaken.

'Waarom geloven we toch alle films die we zien? Ze zijn niet alleen onrealistisch, maar ook nog eens slecht geschreven. En toch blijven we de hoop koesteren dat zo meteen Vivien Leigh de hoek om komt', zegt Gabe. Dat is niet alleen grappig, maar ademt ook een enorme melancholie, want Vivien Leigh was een van de aantrekkelijkste filmvedetten, maar wel uit lang vervlogen tijden. Gabe en zijn Judy gaan uiteindelijk uit elkaar, en toch heeft hij, als is het maar voor even, zijn eigen Vivien Leigh de hoek om zien komen.

In zijn pas verschenen boek *Who stole my spear?* ('Waar is mijn speer?') onderzoekt de Engelse journalist Tim Samuels de rol van de man en de betekenis van mannelijkheid in de 21ste eeuw. 'Neem monogamie: dat zorgt voor veel gedoe in relaties tussen mannen en vrouwen. Ik heb vrienden die hun Facebookaccount hebben opgegeven of niet meer dronken worden als er single vrouwen in de buurt zijn', zei hij daarover in een interview. Dat wil zeggen: de moderne, be-

schaaftde man moet zo veel mogelijk verleidingen (Facebookgeflirt, hunkerende vrouwen) zien te vermijden, anders valt hij door de mand. Dat dat op den duur tot problemen leidt, is in het theater op dit moment dus volop te aanschouwen.

De mannen die in die voorstellingen dit theaterseizoen zo omstandig met de opgelegde monogamie worstelen, zoeken overal en nergens hun heil. Zij zijn brekebenen, gelukszoekers en durfals tegelijk. Aan het eind van *Demonen* is het slagveld nauwelijks te overzien, *Husbands and Wives* resulteert in een estafette van gebroken en weer gelijmdes relaties, in *Eyes Wide Shut* is na die ene nacht vol geile dromen de vervoering voorbij.

Florine: 'Ik geloof dat we dankbaar mogen zijn. Dankbaar dat we ongedeerd uit onze avonturen tevoorschijn zijn gekomen. Of ze nu werkelijk waren of gedroomd.'

Albert: 'Meen je dat, Florine, meen je dat echt?'

Florine: 'Misschien kan de werkelijkheid van één nacht, of zelfs van één enkel leven, nooit de hele waarheid bevatten.'

Albert: 'En misschien is een droom nooit alleen een droom.'

Florine: 'Misschien zijn we nu eindelijk wakker geworden.'

Albert: 'Voor altijd.'

Florine: 'Altijd is lang. Niets is breekbaarder dan de toekomst.'

Albert: 'En nu?'

Florine: 'En nu? Nu is nu. Hou me maar even vast. Misschien moeten we daar beginnen.'

Deze louterende slotmonoloog uit *Eyes Wide Shut* illustreert dat voor een relatie twee mensen nodig zijn en dat de vrouw in dit geval uiteindelijk de inschikkelijkste én wijste is. Na de storm elkaar vasthouden en opnieuw beginnen, het kan. Althans in het theater, waar fantasie en werkelijkheid samenkomen.

Eyes Wide Shut door Toneelgroep Maastricht, regie Servé Hermans; tournee t/m 12/11.

Demonen door Toneelgroep Oostpool, regie Marcus Azzini; tournee t/m 17/12.

Husbands and Wives door Toneelgroep Amsterdam, regie Simon Stone; tournee vanaf 19/1/17.

'Ik ben zo eenzaam . Ik ben zo eenzaam. Ik weet niet eens meer hoe ik heet... Hoe heet ik? Ik ben zo eenzaam (...)
Nog even en ik spat uit elkaar. Er is niemand die het ziet.'

Daan Schuurmans speelt Frank in *Demonen* van Lars Norén door Toneelgroep Oostpool.

'Er komt een moment en dan moet je je kinderlijke fantasietjes laten varen. Het leven is geen Hollywoodfilm. Het is een obscure arthousefilm. Ik moet nu echt wat te zuipen hebben. Dronken worden.'

Ramsey Nasr speelt Gabe in *Husbands and Wives* door Toneelgroep Amsterdam.

'Misschien had ik met haar naar bed moeten gaan. Ik kan nog terug, iets onherstelbaars doen. Een geslachtsdaad van verzet plegen. Maar tegen wat? Tegen wie?'

Beau Schneider speelt Albert Hofman in *Eyes Wide Shut* van Jibbe Willems door Toneelgroep Maastricht.

